

Asia: VN/4118/2019

Lausuntopyyntö parlamentaarisen ohjausryhmän ja asiantuntijatyöryhmän mietinnöstä, luonnos hallituksen esitykseksi avoimuusrekisterilaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kannatatteko avoimuusrekisterin perustamista Suomeen?

Kyllä

Mikä esillä olevista kolmesta avoimuusrekisterin soveltamisalavaihtoehdosta tulisi valita (eli mihin tahoihin kohdistuvaa lobbausta ilmoitusvelvollisuuden tulisi koskea)?

Eduskunta ja ministeriöt

Yleiset huomiot esityksestä

Lobbaus on merkittävä osa demokratiaa. Avoimuusrekisterin myötä suomalaiset lobbarit ovat valmiita avaamaan lobbaustaan. Avoimuusrekisteriä tarvitaan, jotta lobbauksesta tulisi avoimempaa ja ymmärrettävämpää.

Vaikuttamistyötä järjestöissä, yrityksissä ja vaikuttajaviestintätoimistoissa tekevien lobbareiden verkosto eli Edunvalvontafoorumi otti kantaa jo helmikuussa 2019 lakisääteisen avoimuusrekisterin puolesta. Vetoimuksen allekirjoitti 104 lobbauksen ja edunvalvonnan ammattilaista.

Jyväskylän yliopiston ”Lobbauksen nykytila Suomessa valtiollisella tasolla” -tutkimuksen mukaan sekä päättäjät että lobbarit pitävät päätöksentekoa yleisesti läpinäkyvänä ja päättäjille viestimistä helppona. Päättäjät kokivat myös intressiryhmien kuulemisen ja itseensä kohdistuvan lobbauksen olevan tasapuolista. Päättäjillä olisi kuitenkin tarvetta ja intressiä saada enemmän tietoa lobbauksesta.

Lobbauksesta saatavilla oleva virallinen tieto on määrällisesti runsasta, mutta vielä varsin rajallista ja hankalasti hyödynnettävää. Virallisesta vaikuttamisesta julkaistaan tietoja hyvin. Tällaisia ovat

esimerkiksi eduskunnan valiokuntien listaukset asioiden käsittelyssä kuultavina olleista tahoista ja henkilöistä.

Jyväskylän yliopisto tutkimus osoitti, että on tarvetta lisätä erityisesti lainsäädännön valmisteluun ja budjettivallan käyttöön liittyvän vaikuttamistyön läpinäkyvyyttä. Esitettävä avoimuusrekisteri tekee näkyväksi sen, mihin asioihin vaikutetaan ja ketkä vaikuttavat.

Tutkimuksen mukaan eniten lobbausta kohtaavat kansanedustajat ja ministerit. Myös ministeriöiden viranhaltijat ovat vaikuttamisen kohteena. Valtion virastot sen sijaan eivät tutkimuksen mukaan näyttäyty keskeisenä lobbauksen kohteena. Näkövammaisten liiton mielestä tutkimus tukee sitä lähtökohtaa, että avoimuusrekisterin soveltamisalaksi on otettava ensivaiheessa eduskunta ja ministeriöt.

Näkövammaisten liitto pitää mietintöä hyvänä pohjana sääntelyesityksen tekemiselle. Kannatamme esitystä, että avoimuusrekisteri on julkinen ja sen käyttö on maksutonta. Verkkopohjaisen rekisteri on oltava ilmoitusvelvolliselle hallinnollisesti kevyt ja erittäin käyttäjäystävällinen. Lisäksi sen tulee olla saavutettava eli sen on toimittava näkövammaisten käyttämien apuvälineiden (kuten ruudunlukuohjelma) kanssa.

Lakiesitystä on tarkennettava niin, että se avaa lakien valmistelun ja budjettivallan käyttöön liittyvää vaikuttamistyötä eikä ulota sääntelyä kaikkeen mahdolliseen vuoropuheluun päättäjien ja intressitahojen välillä. OECD:n ja Euroopan neuvoston suositusten mukaan avoimuusrekisterin sisältämien tietojen avulla pitäisi pystyä tekemään julkiseksi niin kutsuttu lainsäädännöllinen jalanjälki, eli tieto siitä, mitkä tahot ovat pyrkineet vaikuttamaan mihinkin päätökseen tai lakialoitteeseen.

Näkövammaisten liitto kannattaa esitystä, että toimintailmoitukseen kirjattava tieto kirjataan aihelähtöisesti. Lobbauksen kohteena olevan teeman ja aiheen on oltava relevanttia, jolloin vaikuttamistoiminnasta syntyy oikea kuva.

Perusteluissa on selkeämmin todettava toimintailmoitukseen kirjattavien yhteydenottojen teema eikä ulottaa sitä vapaamuotoisiin keskusteluihin politiikan ja talouden tilasta ja toimintaympäristössä tapahtuvista muutoksista.

Ehdotamme, että esitettävän lain 4 §:ssä todetaan nykyistä selkeämmin ja ymmärrettävämmin, että toimintailmoitukseen merkitään vaikuttamistoiminnasta eduskunnassa ja ministeriössä valmisteluun tai päätöksentekoon liittyvä aihe kuten lakiesitykset, taloudelliset asiat ja periaate- ja suunnittelupäätökset ja siihen liittyvä yhteydenpidon kohde tai muu vastaava. Tämä helpottaa myös

avoimuusrekisteristä tietoja etsiviä henkilöitä ja tukee avoimuusrekisterin tavoitetta avata lainsäädännöllistä jalanjälkeä.

Avoimuusrekisterilain parlamentaarinen valmistelu on ollut esimerkillistä avoimuudessaan ja eri sidosryhmät ovat voineet tuoda valmistelun aikana oman asiantuntemuksensa esille. Toivomme, että näin tapahtuu myös siinä vaiheessa, kun avoimuusrekisterin toimeenpano aloitetaan Valtion talouden tarkastusviraston johdolla. Tämä tarkoittaa myös kohtaa, jossa ilmoitusvelvollisille aletaan laatia ohjeita.

Näkövammaisten liitto arvostaa, että Valtion talouden tarkastusvirasto asettaa eri sidosryhmistä koostuvan neuvottelukunnan viralliseksi yhteistyöelimeksi, joka seuraa avoimuusrekisterin toimeenpanoa ja voi tehdä aloitteita toiminnan kehittämiseksi. Neuvottelukunnan kokoonpanon on oltava riittävän laaja-alainen. Näkövammaisten liitto muistuttaa muun muassa vammaisjärjestöjen osallistamisesta ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta.

Ehdotamme, että neuvottelukunta aloittaa toimintansa jo ennen kuin avoimuusrekisteri on käytössä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että neuvottelukunta tulisi asettaa pikaisesti lain hyväksymisen jälkeen eikä vasta avoimuusrekisterin ollessa toiminnassa. Neuvottelukunta voisi antaa arvokasta ja monipuolista asiantuntija-apua Vaaltion talouden tarkastusvirastolle avoimuusrekisterin käyttöön liittyvän ohjeistuksen valmistelussa.

Neuvottelukunnan asettamista hyvissä ajoin ennen kuin rekisteri on toiminnassa puoltaa vahvasti myös se, että neuvottelukunnan tehtävänä on laatia hyvät edunvalvontatavat. Pidämme tärkeänä, että hyvällä edunvalvontatavalla pyritään luomaan yhtenäiset eettiset edunvalvonnan toimintaohjeet. Edunvalvontafoorumin vuonna 2014 luomat Edunvalvonnan eettiset ohjeet ovat erinomainen pohja hyvälle edunvalvontatavoille.

Näkövammaisten liitto muistuttaa, että ilmoitusvelvollisille on tarjottava säännönmukaista koulutusta ja ohjausta avoimuusrekisterin käytöstä. Lisäksi on tärkeää, että sääntelyn kohteena olevia kuullaan ja kuunnellaan valmistelussa myös jatkossa. Kansainväliset esimerkit osoittavat, että ilmoitusvelvollisten mukana olo on erityisen tärkeää lobbausrekisterisääntelyn onnistuneessa toimeenpanossa.

Näkövammaisten liitto ry

Jukka Tahvanainen	Sari Kokko
toimitusjohtaja	järjestöjohtaja

Kokko Sari
Näkövammaisten liitto ry